

УДК 006.03; 006.31.8

M. Lazebna, PhD. Agricultural Sciences

*National Science Centre «Institute of soil sciences Sokolovsky name», Kharkiv, Ukraine
e-mail: m_Lazebna@ukr.net*

EUROPEAN AND NATIONAL APPROACHES IN STANDARDIZATION OF SOIL QUALITY

Abstract. *As a result of carried out work the European and national approaches to standardization of soil quality are analyzed, the modern requirements in national standardization are highlighted, there are defined problems that exist in the direction of its development and possible solutions are suggested.*

European and national approaches towards the development of the regulatory base and priorities in the field of soils are similar, but unfortunately, funding and support from the state are almost absent. One reason is that soil resources are not considered as a priority in terms of food security.

Analysis of the current requirements in the field of national standardization has showed that for the development of standardization in the field of soil quality the priority should be the adoption of international and European standards as national standards.

There are defined problems that hinder the implementation of international and European standards and, above all, it is insufficient material-technical state of laboratories for their implementation.

To implement EU policy in Ukraine it is necessary: to create modern Analytical centers, preferably based on research institutions that will correlate test results with each other and, thus, facilitate recognition of test results in different countries; to carry out more active work towards raising funds of landowners and large agrohholdings to develop regulations.

Keywords: *standardization, quality soil, European and national approaches, legal framework, technical committees.*

УДК 006.03; 006.31.8

М. Е. Лазебная, канд. с.-х. наук

*Национальный научный центр «Институт почвоведения и агрохимии имени А.Н.Соколовского», г. Харьков, Украина
e-mail: m_Lazebna@ukr.net*

ЕВРОПЕЙСКИЕ И НАЦИОНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ В СФЕРЕ СТАНДАРТИЗАЦИИ КАЧЕСТВА ПОЧВ

Проанализированы европейские и национальные подходы в сфере стандартизации качества почв, приведены современные требования в сфере национальной стандартизации, определены проблемы, существующие в направлении ее развития и предложены возможные пути их решения.

Ключевые слова: *стандартизация, качество почвы, европейские и*

национальные подходы, нормативная база, технические комитеты.

УДК 006.03; 006.31.8

М. Є. Лазебна, канд. с.-г. наук

*Національний науковий центр “Інститут ґрунтознавства та агрохімії
імені О.Н.Соколовського”, м. Харків, Україна
e-mail: m_Lazebna@ukr.net*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ТА НАЦІОНАЛЬНІ ПІДХОДИ В СФЕРІ СТАНДАРТИЗАЦІЇ ЯКОСТІ ҐРУНТІВ

Проаналізовано європейські та національні підходи в сфері стандартизації якості ґрунтів, наведено сучасні вимоги в сфері національної стандартизації, визначено проблеми, що існують у напрямку її розвитку та запропоновано можливі шляхи їх вирішення.

***Ключові слова:** стандартизація, якість ґрунту, європейські та національні підходи, нормативна база, технічні комітети*

Вступ. Стандартизація в сфері якості ґрунтів на національному та європейському рівнях є первинним джерелом, яке визначає якість та безпечність сільськогосподарської продукції. Якість ґрунтів є неодмінною умовою сталого, високопродуктивного розвитку сільськогосподарського виробництва та збереження природного середовища. Останнім часом, політика ЄС в сфері стандартизації якості ґрунтів направлена на створення єдиних підходів до кодифікації та управління ґрунтовими даними, до методів визначення характеристик ґрунтів, їх складу та властивостей, а також на створення підходів до процедур оцінювання їх стану. Для реалізації цієї політики в Україні необхідною умовою є розвиток стандартизації в сфері якості ґрунтів, зокрема розроблення сучасної національної нормативної бази.

Мета роботи – проаналізувати європейські та національні підходи в сфері стандартизації якості ґрунтів, визначити можливі проблеми та запропонувати шляхи розвитку в цій сфері.

Для досягнення поставленої мети роботу проводили за допомогою аналітичного методу (для аналізування підходів до розроблення національної та європейської нормативних баз) та розрахункового (для визначення ступеня гармонізації національної нормативної бази).

Результати роботи. Якість ґрунту, з точки зору його придатності для використання в даний момент часу або в майбутньому, визначається багатьма різними аспектами, які можна охарактеризувати вимірюванням хімічних, фізичних та/або біологічних параметрів, використовуючи перевірені стандартизовані методи.

Враховуючи міжнародний та європейський досвід у сфері стандартизації та відповідно до вимог Закону України “Про стандартизацію” (Про стандартизацію, 2014) функції формування та оновлення нормативної бази шляхом розроблення стандартів різних рівнів та видів покладені на технічні комітети стандартизації (ТК). Кожний ТК працює над створенням оновленого систематизованого комплексу стандартів відповідно до сфери діяльності та об’єктів стандартизації, закріплених за ним. На національному рівні в сфері якості ґрунтів функції оновлення нормативної

бази України покладено на ТК 142 Ґрунтознавство. На європейському рівні такі функції виконує CEN/TC 345 Ідентифікація (характеристики) ґрунтів. Як європейський, так і національний ТК є аналогом міжнародного технічного комітету стандартизації - ISO/TC 190 Якість ґрунту.

З метою дотримання політики ЄС, а також для отримання даних, які б визнавались і могли бути порівняні між собою не тільки в Європі, але й у світі, CEN/TC 345 формує свою нормативну базу шляхом розроблення стандартів, ідентичних міжнародним нормативним документам.

ТК 142 «Ґрунтознавство» дотримується таких самих підходів, але національна нормативна база в сфері якості ґрунтів включає не тільки згармонізовані стандарти (ДСТУ ISO, ДСТУ EN, ДСТУ CEN), але й національні стандарти України (ДСТУ), міждержавні (ГОСТ), що були розроблені до 1992 року, та галузеві (ГСТУ, СОУ, ОСТ). Станом на 2015 рік національна нормативна база налічує близько 300 стандартів, із яких 153 є згармонізованими з міжнародними та європейськими. Важливою характеристикою нормативної бази є ступінь її гармонізації, тобто відношення міжнародних стандартів до стандартів, що згармонізовані та виражене у відсотках. На сьогодні ступінь гармонізації нормативної бази в сферах якості ґрунтів складає 69,4 % (таблиця).

Ступінь гармонізації національних стандартів та кількість впроваджених міжнародних стандартів

Код згідно з ДК 004:2008	Кількість міжнародних стандартів (ISO)	Кількість згармонізованих стандартів (ДСТУ ISO, ДСТУ EN)
13.080.01 Якість ґрунту та ґрунтознавство взагалі	15	12
13.080.05 Дослідження ґрунтів взагалі	31	20
13.080.10 Хімічні характеристики ґрунтів	61	33
13.080.20 Фізичні властивості ґрунтів	22	20
13.080.30 Біологічні властивості ґрунтів	39	25
13.080.40 Гідрологічні властивості ґрунтів	10	10
13.080.99 Інші стандарти стосовно якості ґрунту	5	4
Всього	183	124
Ступінь гармонізації ДСТУ		69,4 %

З наведених даних можна зробити висновок, що у напрямку гармонізації національних стандартів з міжнародними помітно відставання у розробленні стандартів за підгрупами 13.080.05, 13.080.10 та 13.080.30. Тому, під час формування Плану національної стандартизації, необхідно приділити більше уваги розвитку саме цих підгруп, як пріоритетним напрямкам робіт зі стандартизації.

Пріоритетами європейського CEN/TC 345 у напрямку розвитку стандартизації в сфері якості ґрунтів є:

1) використання європейських стандартів для визначення екологічних аспектів якості ґрунту (визначення термінів, опис ґрунту, відбирання проб, вимірювання та протоколювання, моніторинг, обмін даними, оцінка ґрунту);

2) використання Настанов щодо оцінювання ґрунту і ділянки, для

забезпечення прийняття рішень у разі наявності ерозії, втрати органічної речовини, заплывання, ущільнення, підкислення, ризику зсувів, опустелювання, втрати біологічного різноманіття, засолення, здатності ґрунту утримувати CO₂ тощо.

За останні роки політики Європи краще усвідомили важливість ґрунту та його якості як найважливішого активу. Уряди Європейського, національного та регіонального рівнів (наприклад, керівні органи держав, округів, провінцій або міст) частіше потребують надійної інформації щодо якості їхніх ґрунтів. Робота з CEN/TC 345 є корисною для урядів у трьох напрямках:

- 1) їх кращі методи приймають як європейські стандарти;
- 2) стандарти, розроблені ТК і потім прийняті урядами, економлять для окремих урядів витрати на розроблення власних стандартів;
- 3) уряди більш охоче посилаються у своєму законодавстві на стандарти, ніж надають технічні деталі безпосередньо в самому законодавстві.

Оскільки уряди часто відповідальні за декілька (екологічних) галузей (наприклад, ґрунт і вода, сільське господарство, відходи), вони отримують користь від стандартів, які можуть бути використані не тільки для ґрунту, але й для суміжних галузей.

Це є потужним стимулом для роботи європейського ТК.

Пріоритети в роботі ТК 142 відповідають Європейським підходам, але на державному рівні проблемою є те, що ґрунтові ресурси не розглядаються як пріоритетні з точки зору продовольчої безпеки, держава втратила контроль за використанням та охороною ґрунтів. На сьогодні існує багато даних про ґрунти, але вони зосереджені в різних установах, на різних носіях, і як правило, їх важко порівняти (співставити) між собою. Контроль за використанням та охороною ґрунтів покладено на різні Міністерства, але жодне з них на сьогодні не формує програми, в якій одним із пріоритетних напрямів є розроблення нормативної бази, адаптованої до міжнародних та європейських вимог, особливо це стосується розроблення:

1. стандартів на методи вимірювань для лабораторій, які досліджують хімічні/біологічні та/або фізичні характеристики ґрунту;
2. стандартів для характеризування ґрунту *in-situ*;
3. настанов для оцінювання ризиків;
4. стандартів з визначеннями, що стосуються термінології ґрунтознавства;
5. стандартів щодо обміну ґрунтовими даними;
6. стандартів щодо відбирання репрезентативних проб ґрунту;
7. стандартів щодо токсикологічного оцінювання ґрунтів;
8. стандартів щодо екотоксикологічного оцінювання ґрунтів;
9. настанов щодо управління ризиками;
10. стандартів щодо неінтрузивних (неруйнівних) методів досліджень.

Розроблення відповідних програм необхідне також для реалізації окремих положень Програми діяльності Кабінету Міністрів України, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 09.12.2014 № 695 і схваленою постановою Верховної Ради України від 11.12.2014 № 26-VIII (Про Програму, 2014) та Угоди про асоціацію між Україною і Європейським союзом. В цих документах одним із пріоритетів є прийняття міжнародних та європейських стандартів як національних стандартів з одночасним скасуванням конфліктних стандартів, зокрема ГОСТ, розроблених до 1992 р., а не розроблення власних національних стандартів, які можуть створювати зайві технічні бар'єри.

Але в Україні існують проблеми щодо прийняття та впровадження

міжнародних і європейських стандартів як національних:

1. Фінансування робіт з розроблення стандартів в сфері якості та охорони ґрунтів відбувається виключно за кошти державного бюджету, в основному це кошти Міністерства аграрної політики та продовольства України. Тому, з припиненням фінансування, розроблення стандартів призупинилось. Альтернативними джерелами фінансування цих робіт можуть бути кошти землевласників і крупних агрохолдингів.

2. Проблема з впровадженням стандартів на методи визначення характеристик ґрунтів, їх складу та властивостей, а також підходів до процедур оцінювання їх стану, бо сучасний матеріально-технічний стан лабораторій не достатній для їх впровадження. Тому необхідно створювати сучасні Аналітичні центри, бажано на базі наукових установ (центр повинен бути оснащений не тільки сучасним обладнанням, але й впроваджувати сучасні підходи до обробки результатів вимірювань і мати фахівців, які з урахуванням отриманих результатів вимірювань нададуть науково обґрунтовану оцінку отриманим даним і практичні рекомендації щодо подальших дій), що дозволить виконати вимоги ЄС щодо впровадження міжнародних та європейських стандартів, стати конкурентоспроможними для залучення інвестицій та вийти на європейський рівень.

Висновки. 1. Європейські та національні підходи в напрямку розвитку нормативної бази та пріоритетів у сфері якості ґрунтів є аналогічними, але нажаль, фінансове забезпечення та підтримка з боку держави майже відсутні. Однією з причин є те, що ґрунтові ресурси не розглядаються як пріоритетні з точки зору продовольчої безпеки.

2. Аналіз сучасних вимог в сфері національної стандартизації показав, що для розвитку стандартизації в сфері якості ґрунтів пріоритетом повинно бути прийняття міжнародних та європейських стандартів як національних стандартів.

3. Встановлено проблеми, що стримують впровадження міжнародних та європейських стандартів і, перш за все, це недостатній матеріально-технічний стан лабораторій для їх впровадження.

4. Для реалізації політики ЄС в Україні необхідно: створювати сучасні Аналітичні центри, бажано на базі наукових установ, що дозволить співставляти між собою результати аналізів і, тим самим, сприятиме визнанню результатів випробовувань різними країнами; проводити більш активну роботу у напрямку залучення коштів землевласників і крупних агрохолдингів для розроблення нормативних документів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ / REFERENCES

- Про стандартизацію** : закон України : [прийнятий 05 червня 2014 року № 1315–VIII].
On Standardization: the law of Ukraine: [adopted June 5, 2014 № 1315–VIII].
- Про Програму** діяльності Кабінету Міністрів України : Постанова Верховної Ради України : [схвалено 11 грудня 2014 № 26–VIII].
On the Program of the Cabinet of Ministers of Ukraine Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine: [approved December 11, 2014 № 26–VIII].